

Скарбниця бібліотеки: унікальні колекції у фонді

У статті розкривається дослідницька робота щодо вивчення унікальних колекцій Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету, проведена напередодні 90-річчя закладу.

Харківський національний медичний університет (ХНМУ) славиться своїми вихованнями та їх досягненнями. Неоціненний вклад у підготовку медичних кадрів здійснює Наукова бібліотека (НБ) з її різноманітним багатим фондом. Поряд із активною частиною бібліотека має унікальний фонд. Він, як заслужений пенсіонер, віддав всі свої знання на розвиток науки і тепер спочиває на полицях. Це фонд літератури видання до 1900 року, який налічує близько 3 тисяч документів.

Свій початок фонд бібліотеки бере з дня заснування Імператорського Харківського університету 1805 року, до складу якого входив і медичний факультет (сьогодні Харківський національний медичний університет). У різних підрозділах факультету створювались свої бібліотеки. Про це свідчать печатки на титульних сторінках книг. Це "фармакологічна лабораторія", "анатомічний театр", "кабінет ч. патології і терапії", "гігієніческая лабораторія" Імператорського Харківського університету та інші.

Багато літератури надійшло до книгозбірні з приватних колекцій. У фонді знаходимо екслібриси видатних вчених-професорів: В. Я. Данилевського, Д. К. Родзівського, З. М. Компанія, І. П. Щелкова, С. Алферева, М. А. Попова, В. Ф. Грубе, Н. С. Бокаріуса, В. В. Фавра, В. П. Крилова, М. К. Кульчицького, В. Воробйова, Г. Л. Янковського. Цікавість викликають вітуюваті дарчі написи, що переносять нас в епоху героїчних сподвижників медицини, власноруч зроблені помітки на сторінках книг, тепер вже історичними постатями науки і практики медицини.

У 20-х роках минулого століття бібліотека поповнилась великою партією книг із Німеччини, відібраних академіком В. П. Воробйовим. На титульних листках книг цієї партії зустрічаємо печатки німецьких бібліотек та печатку Харківського медичного інституту, адже у 1920 році медичний факультет Імператорського Харківського університету об'єднується з Жіночим медичним інститутом в Медичну академію, а в 1921

**Тетяна
Костюкевич,**

*завідувачка відділу
організації і зберігання
фонду наукової літератури
Наукової бібліотеки
Харківського національного
медичного університету*

році перейменовується у Харківський медичний інститут.

Про фонд літератури з виданнями до 1900 року можна розповідати дуже багато, кожен документ — це своя історія: історія друкарства, історія тієї епохи, історія розвитку науки і практичної медицини.

У 2001 році Міністерством культури і мистецтв України було затверджено "Інструкцію про порядок відбору рукописних, рідкісних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання". У фонді бібліотеки НБ ХНМУ теж є видання, які відповідають вимогам цієї інструкції.

Серед іноземних видань є документи, датовані періодом з 1672 до 1800 року, латинською, французькою та німецькою мовами. Це книги, присвячені питанням медичної науки, історії медицини, довідники лікарських рослин, з фармакології, анатомії та акушерства тощо.

Не менш цікавою є раритетна іноземна література після 1800 року, наприклад, енциклопедії лікарських рослин: "Hayne F.G. Geteue Darstellung und Beschreibung Der In Der Arzneykunde GerbraGewachse, Berlin, Aufkosten Des Verfassers (Точне зображення та опис лікарських рослин, запроваджених в ужиток) 1805 року видання та "Berg O.C. und Schmidt C.F. Darstellung und Beschreibung Sammtlicher In Der Pharmacopea Borussica Aufgefuehrten Offizinellen Gewachse, Leipzig, Verlag Von Artur Felix, [1863]" (Зображення та опис лікарських рослин Фармакопеї Боруссика). Ці видання друковані німецькою мовою, а унікальність їх полягає в тому, що зображення лікарських рослин виконані акварельними фарбами вручну.

До вітчизняних видань, які

відповідають вимогам "Інструкції...", належать видання гражданського друку "Проект карантинного устава" 1818 року та "Історія медицини в Росії" Вільгельма Ріхтера 1820 року тощо.

Відкриття університетів дало могутній поштовх розвитку вітчизняної медицини. Щоб мати змогу вивчати медичну науку, викладачі та студенти перекладали іноземні видання. Студенти переписували лекції, а деякі рукописи лекцій та літографії рукописів збереглися у фонді бібліотеки. Незабаром з'являються праці і наших вчених мовою, доступною кожному студенту. Університетська типографія видає курси лекцій, читаних викладачами університету, друкує дослідження, праці співробітників та студентів. Це, наприклад: "Анатомико-фізіологическое описание органовъ движенія тѣла человѣческаго" доктора медицини та хірургії Петра Нарановича, 1850 рік; "Курсъ фізіологической анатоміи человека въ Харьковскомъ університетѣ прозекторомъ Вилкомирскимъ", 1863 рік, та інші.

У фонді літератури до 1900 року біля 120 робіт співробітників медичного факультету. Вивчаючи документи фонду, можна прослідкувати за життям і діяльністю окремих працівників і студентів університету. Так, готуючи матеріали до "Історії Харківського Університету", професором М. О. Поповим друкується низка біографій професорів, прозекторів, а саме: професорів Л. О. Ванноті, Д. Ф. Лямбля, І. Ф. Леонова; проректорів І. О. Вілкомірського, П. В. Дударєва тощо.

Унікальна збірка праць студентів "Школьная хроника", яка друкувалася під керівниц-

твом та за кошти професора В. П. Крилова, теж знайшла своє місце на полицях фонду.

Життя університету тісно пов'язане з життям міста. Професори університету були членами Медичного товариства Харкова. Їхня прогресивна діяльність знайшла своє відображення у звітах та збірках праць. У фонді збереглися звіти про санітарні огляди міста Харкова, документи про становлення його санітарно-епідемічної служби. Учені Харківського університету підтримували зв'язок із університетами інших міст та обмінювались своїми працями. Так, у фонді є видання Київського, Санкт-Петербургського, Томського, Московського, Казанського, Юрського та інших навчальних закладів.

До складу фонду літератури до 1900 року входить підрозділ, який своєю унікальністю заслуговує на особливу увагу. Це дисертації, серед яких знаходиться дисертація, що була подана на фізико-математичний факультет Імператорського С.-Петербургського університету для одержання ступеня доктора хімії "Разсужденіе. О соединеніи спирта съ водою" Д. Менделєєва 1865 року.

Серед дисертацій, захищених у Харківському університеті, знаходимо дисертації Л. Гіршмана, М. Тринклера, М. Попова, В. Фавра.

Рік за роком розмінює час. Дуже швидко сучасність стає історією. І наш обов'язок зберегти ті крихти, які дійшли до нашого часу, не зважаючи на революції і війни. Вивчення цього фонду поступово розкриває свої таємниці, розповідаючи деталі історії Харківського медичного університету, історії медицини.